

Tilka Jamnik

POLETNA ŠOLA BRANJA LITERATURE
Donostia – San Sebastian, 28. 7. – 12. 7. 2014

V sklopu projekta LDV mobilnosti Izobraževanja promotorjev branja, ki ga vodi založba Malinc, sem se udeležila 14-dnevne poletne šole o motiviranju branja literature, ki je potekala v mondenem baskovskem letoviškem mestu San Sebastian na severu Španije. Osrednji del izobraževanja je tvoril 4-dnevni poletni tečaj literature na Univerzi Baskovske dežele (Cursos de Verano de la Universidad del País Vasco), ki je potekal v prostorih palače Miramar, preostale dni pa smo imeli delavnice kar v rezidenci Alaide, kjer smo bivali. Skupino je sestavljalo 17 udeležencev, od tega le dva moška in 15 vzgojiteljic iz vrtca, učiteljic iz osnovne in srednje šole ter nekaj knjižničark; vodila sta jo dr. Barbara Pregelj in Aleš Cigale, dejavno pa smo pri izvedbi sodelovali vsi udeleženci. Več na: http://www.malinc.si/?page_id=595.

V 4-dnevnem tečaju pod naslovom FORMACIÓN PRÁCTICA PARA ANIMADORES DE LECTURA EN EL MERCADO LABORAL na Baskovski univerzi smo spoznavali predvsem baskovsko mladinsko literaturo, njihova prizadevanja za motivacijo in promocijo branja literature med mladimi, pa tudi nekaj drobcev baskovske kulture in jezika. Predavali so najpomembnejši baskovski ustvarjalci mladinske književnosti in izbrani pedagogi oz. teoretiki mladinske literature. Poleg predavanj in predstavitev ter analize in interpretacije posameznih literarnih besedil smo slušatelji izmenjavali znanje in izkušnje v delavnicah. Vsak delovni dan v tečaju je potekal šest ur.

Spoznali smo tri najpomembnejše baskovske mladinske pisatelje, katerih nekaj del poznamo tudi v slovenskem prevodu. Vsi so se predstavili pod naslovom *Claves literarias, de contenidos y lingüísticas de mi universo literario /Literarni ključ, vsebinski in jezikovni, mojega literarnega univerzuma*.¹ Šlo je torej za njihove lastne poglede na literarno ustvarjalnost na splošno in še posebej za predstavitev nekaterih njihovih lastnih del, za prepričljivo podane profesionalne avtorefleksije. Uživali smo v srečanjih z vrhunskimi ustvarjalci, ki so vsi tudi očarljive in tople osebnost. Po nastopu vsakega pisatelja je sledila temeljita teoretična analiza in interpretacija enega njegovih del, kar je izpeljala profesorica mladinske literature Gurutze Aldabaldetrek. Ta je na koncu vedno navedla celo vrsto predlogov in

¹ Besedila predavanj bodo v celoti prevedena v slovenščino in objavljena.

spodbud za branje, ustreznih strategij za ponotranjenje besedila, povezav in možnosti za poustvarjalno delo mladih bralcev.

Patxi Zubizarreta (1964) je eden najpomembnejših baskovskih mladinskih pisateljev, čigar dve deli poznamo tudi v slovenskem prevodu: *Usoa, prišla si kot ptica* = *Usoa, llegaste por el aire* (Malinc, 2012) in *Čudovito potovanje Xia Tianzija* (eBesede, 2013). Ob različnih drobnih predmetih, ki jih je jemal iz majhnega kovčka, nam je pripovedoval, kako vsakega posameznika, njegovo osebnost, njegovega duha in dušo, sestavljajo drobci iz preteklosti njegovih prednikov, informacije in vplivi sedanjosti, nič manj pa tudi lastni načrti in želje za prihodnost. Vsak človek s svojo zgodbo je izvirno in zagonetno bitje, povezano z drugimi ljudmi, živalmi in rastlinami, z vsem bivajočim v univerzumu. In takšne so tudi zgodbe, ki jih doživljamo, pišemo in beremo; so večkulturne, interdisciplinarne (besedna umetnost se prepleta z glasbeno, likovno itd.), intimne in hkrati univerzalne. Tudi njegovo predavanje je bilo ena takšnih zgodb.

Profesorica Gurutze Aldabaldetrekua pa je potem analizirala njegovo delo *Usoa, llegaste por el aire*, pripoved o deklici iz Afrike, ki jo je njena mama z letalom poslala v Evropo upajoč, da bo tam imela boljše življenje. Mama je zaradi vojne ukrepala kot kukavica. Profesorica je ob dveh izdajah z različnimi ilustracijami poudarjala drugačnost svetov, ki jih upoveduje pisatelj, in tudi to, da je že njegov način pripovedovanja drugačen.

Juan Kruz Igerabide (1956), profesor literature in eden najpomembnejših baskovskih mladinskih pisateljev, je obiskal Slovenijo leta 2012 in nastopil na simpoziju o evropski pravljici, ki je bil v Mariboru ob 40-letnici revije *Otrok in knjiga* ter 20-letnici Slovenske sekcije IBBY. Štiri njegove knjige so pri založbi Malinc izšle v dvojezičnih izdajah: antologija *S prstom na luni: (pesniške igre)* = *Con un dedo en la lun: (juegos poéticos)* (2013) in tri iz serije o Jonu: *Jona in prestrašeni hladilnik* (2012), *Jona je žalosten* (2013) in *Jonova budilka* (2014). Pisatelj je najprej govoril o literaturi (o njenem ustvarjanju in branju) kot o čustvenem izobraževanju. Poudaril je, kako pomembna so različna občutja in čustva otrok in da jih je treba jemati resno; le-ta včasih otrok ponotranji od drugih ljudi, iz zunanjega sveta, drugič pa jih lahko projecira iz sebe na predmete in okolje. V zbirki o dečku Jonasu obravnava npr. strah in žalost. Tudi v njegovi poeziji naletimo na »igre s srcem« (čustva in občutja), sicer pa otrokom poezijo približa prek dotika, ritma in melodije, metafore, pa tudi prek različnih pesniških oblik, vključuje igre z deli telesa, igre s prsti, besedne igre, uganke idr. Njegova poezija seveda delno izhaja iz baskovske tradicije, uporablja pa npr. tudi haiku; izraža nove poglede na stvari, pokaže novo dimenzijo življenja idr. Njegovo predavanje se je izteklo v skupno rapersko pesem v ritmu bitja srca.

Profesorica Gurutze Aldabaldetrekua je analizirala njegovo slikanico *Jonás y el frigorífico miedoso*, v kateri je strah dečka Jono, ki je sam doma, ker je mama šla v trgovino; sčasoma pa opazi, da ne renči volk, pač pa se tako oglašča hladilnik, ki se trese – je morda tudi njega strah?

Mariasun Landa (1949) je ena najpomembnejših baskovskih avtoric, katere dela za mladino so pogosto nagrajena in prevedena v več jezikov; tri tudi v slovenščino, vsa so izšla pri založbi Malinc: *Krokodil pod posteljo* (2012), *Ko so mačke tako same* (2013) in dvojezična slikanica *Slon Ptičjesrčni = Elefante corazón de pájaro* (2013). Avtorica v svoja besedila poleg oseb pogosto vključuje živali, ki so metaforične »nosilke« človeških občutenj, čustev idr. Pozna simbol-

ne pomene živali (v mladosti je študirala filozofijo), trdi, da vsakdo nosi v sebi svoj »bestiarij« in ena od teh »živali« ga še posebej določa. Pisanje literature ji odkriva na ta način tudi lastno osebnost, večkrat ne ve, kam jo vodi zgodba, zdi se ji pomembno, da je ne dolgočasi, kajti takšna zgodba bo po njenem mnenju angažirala tudi bralce. Predstavila je svoje pomembnejše zgodbe. Med drugim je izrazila kritičnost do mnogih sodobnih literarnih del, ki so neakovostna in se prepogosto spogledujejo s plehkim okusom množic, potrošništvom itd. Poudarila je, da sta pisanje in branje dve kolesi istega bicikla, oboje se povezuje; zato je v svojem predavanju morda bolj kot prejšnja dva avtorja poudarjala sodelovanje bralcev. Opozorila pa je tudi na gledališče kot prostor za sproščanje in motivacijo za srečevanja z literaturo.

Profesorica Gurutze Aldabaldetrekua je analizirala njeno delo *Los secretos de Iholdi* o skrivnostih deklice Iholdi, ki jih spoznavamo skozi tri različne teme, upovedene v treh različnih oblikah besedila, ki se med seboj prepletajo: pismo babici, ki ji Iholda zaupa svojo osamljenost; redakcija besedila o drogah in policiji za šolski časopis; prispevek za nek literarni natečaj.

V tem tečaju smo spoznali tudi baskovska prizadevanja za branje, bralne projekte idr., kar je predstavila profesorica **Itziar Zubizarreta**, in sicer pod naslovom *Una visión sobre la Lengua y la Literatura en función de la Sistematización de un proyecto de fomento de la lectura: »Bularretik Mintzora« (Del pecho a la palabra) / Pogled na jezik in literaturo v funkciji spodbujanja branja (projekt Od prsi k besedi)*. Na društvu Galtzagorri, baskovski sekciji IBBY, so osnovali projekt, s katerim si prizadevajo čim bolj razviti bralno pismenost in bralno kulturo otrok, zato osveščajo o pomenu branja starše, dodatno izobražujejo učitelje in vključujejo pediatre ter drugo zdravstveno osebje v otroških dispanzerjih (kar nas je slovenske slušatelje še posebej navdušilo). Projekt, ki ga finančno podpira vlada Baskovske dežele, se razvija v tesnem sodelovanju z osrednjo knjižnico, ki ob Galtzagorriju skrbi za izbor kakovostnih knjig, in s šolami, kamor te knjige prihajajo, mdr. v »potujočih kovčkih«. Poudarjajo pomen estetskega doživetja literature, branje za užitek, branje po izboru mladih bralcev glede na njihove želje in zanimanja. (Ob tem smo slovenski slušatelji mislili na našo Bralno značko, ki sledi istim ciljem in se dogaja na podoben način.) Na našo pobudo bo v prihodnji številki revije *Otrok in knjiga* ta baskovski projekt podrobneje predstavljen.

Profesorica Itziar Zubizarreta je predstavila tudi kriterije za izbor in predstavitev knjig za šolske knjižnice / *Criterios de selección y presentación de libros. Bibliotecas de aula*. Kriteriji so močno razdelani in se nanašajo na temo in obravnavo le-te, na jezik, zgradbo, pripovedovalca, književne osebe, dogajalni kraj in čas, na splošen vtis. Upoštevajoč te kriterije ovrednotijo mladinske knjige in sestavijo priporočilne sezname (podobno kot pri nas MKL, Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo).

Imanol Mercero iz društva Galtzagorri je predstavil najboljše otroške in mladinske knjige baskovskih, španskih in tujih avtorjev; nekakšen »priporočilni seznam«, predvsem novejših oz. tistih kakovostnih knjig, ki so dostopne v knjigarnah in knjižnicah. Med njimi je bilo tudi veliko del iz svetovne zakladnice literature, starejših in sodobnejših avtorjev, ki jih poznamo tudi v slovenskem prevodu (in jih prav tako uvrščamo na »priporočilne bralne sezname«). Predavatelj je predstavitev izvedel strokovno prepričljivo, živahno in z žarom; navdušil je z interpretativnim branjem pesmi in proznih odlomkov. Po vsebini in obliki je bilo njegovo predavanje

zelo podobno temu, kar počnemo v Sloveniji; večino knjig je imel s seboj oz. so bile razstavljene, vse naslovnice pa skenirane na PP predstavitvi.

Predstavil nam je tudi program »Liburuen Altxorra« (El tesoro de los libros)/ *Knjižni zaklad*. Kovček z izbranimi kakovostnimi mladinskimi knjigami, predvsem v baskovščini, potuje po odročnih šolah. Knjige učencem predstavi profesor Imanol Mercero, potem pa kovček pusti na šoli 14 dni, da učenci po svojih željah in interesih preberejo knjige.

Delo v delavnicah so vodili profesorji Itziar Zubizarreta, Gurutze Aldabalde-treku in Imanol Mercero. Podprti z vsemi priporočili in opremljeni s kakovostnimi knjigami smo se organizirali v skupine: najprej smo med dejavnostmi in strategijami izbirali tiste, ki bi ustrezale določenim knjigam, potem pa smo pripravili in v dvojicah predstavili oblike za motiviranje branja konkretnih knjig. Naj naštejem nekatere strategije, primerne za delo s predšolskimi otroki in učenci na različnih stopnjah osnovne šole: pogovor/razprava; nadaljevanje zgodbe; postani oseba pravljičice; čarobna škatla; parada posameznih delov pripovedi; spremenimo zgodbo; branje na vlaku; ušli so iz knjige idr. (Večino le-teh med šolskim letom predstavlja založba Malinc v svojih delavnicah za mentorje Španske bralne značke, dva didaktična pripomočka – Jonovo Kuhinjo in Črkorint – pa lahko spoznate tudi v Bralnem laboratoriju na njeni domači strani: http://www.malinc.si/?page_id=550.)

S podobnim delavničnim delom smo pod vodstvom dr. Barbare Pregelj potem nadaljevali v naši rezidenci tudi v dneh, ko ni bilo poletnega tečaja; delili smo vtise in pripombe, izmenjevali mnenja, znanje, izkušnje in predloge. Tu sem predstavila tudi svoj referat »Nekatere naboljše slovenske slikanice«, izbrane tako, da je z njimi

Slovenski udeleženci (žal na fotografiji niso vsi).

mogoče spoznati ne le trende v slovenski mladinski literaturi, ampak tudi nekaj Slovenije in njenih kulturnih znamenitosti.

Skupaj smo obiskali baskovski vrtec in osnovno šolo Jakintza Ikastola v San Sebastianu: stavba je od zunaj zavarovana skorajda kot zapor, z notranjim dvoriščem in igriščem na ploščati strehi, tudi igralnice in učilnice so na prvi pogled skromnejše kot v naših slovenskih vrtcih in osnovnih šolah. Toda oprema, igrače, učni pripomočki idr. je podobno kot pri nas. In kolikor smo zvedeli iz pogovora, se tudi poučevanje in učenje ne dogajata bistveno drugače. Učni jezik je baskovščina, prvi »tujci« jeziki pa španščina, drugi angleščina itd. Malo več sem se pomudila v knjižnici za nižjo stopnjo: nudi slikanice in otroške knjige v baskovščini, španščini in tujih jezikih, leposlovne knjige so označene glede na težavnostno stopnjo, poučne so urejene po UDK, vse gradivo je dosegljivo otrokom, na tleh je mehka preproga in nekaj lutk – književnih junakov, po stenah plakati, seznam, prijazne spodbude. Ne bi se branila, če bi me povabili, da jim povem pravljico ...

Še bolj pa me je navdušila otroška knjižnica Biblioteca central infantil, ki je oddelek Osrednje mestne knjižnice (Biblioteca Municipal Central, Seccion infantil centro de documentacion del libro infantil) v San Sebastianu. Po funkciji in namenu je povsem podobna MKL, Pionirski – centru za mladinsko književnost in knjižničarstvo v Ljubljani skupaj z njenim mladinskim oddelkom v Knjižnici Otona Župančiča (oz. še bolje, spomnila me je na staro Pionirsko knjižnico v Ljubljani). Knjižnica ima oddelek za najmlajše otroke, malčke (ki spominja na kombinacijo igrišča in parka, še klopi so takšne kot »pod krošnjami«, vsepovsod pa igrače, igralne knjige, kartonke in prave slikanice); oddelek za mlajše bralce in oddelek za najstnike oz. mladostnike (oba podobna našim slovenskim oddelkom). Leposlovne knjige so v baskovščini in španščini, razvrščene so v nekaj glavnih tematskih skupin, označene tudi po bralnih težavnostnih stopnjah, poučne knjige v UDK skupinah. Med oddelkoma »otrok« z neknjižnim gradivom: devedeji z risankami in mladinskimi filmi, cedeji z glasbo, računalniške igrice idr. Na otroškem oddelku je več blazinic in književnih junakov, na mladostniškem pa več kotičkov in računalnikov. Med šolskim letom prirejajo podobne redne prireditve kot pri nas, tj. pravljíčne ure za najmlajše, srečanja z avtorji za starejše otroke ipd. Na posebnem prostoru promovirajo knjige iz projekta »Bularretik Mintzora« (ki nam je bil predstavljen v poletnem tečaju).

V knjižnici je tudi čitalnica oz. študijska soba z referenčnim gradivom. Tu je tudi dokumentacijski center, ki zbira vse s področja baskovske mladinske književnosti, knjige, originalne ilustracije, študijsko literaturo, zapuščine in donacije ustvarjalcev idr. Pokazali so nam npr. knjige pisateljice Mariasun Landa, prevedene v tuje jezike, in med njimi so bile tudi njene knjige, ki so prevedene v slovenščino izšle pri založbi Malinc. Knjižnici smo za njeno zbirko tujih slikanic podarili tri slovenske slikanice: France Prešeren, *Zdravljica* (z ilustracijami Damijana Stepančiča), Tone Pavček, *Jurij Muri po Sloveniji* (z ilustracijami Damijana Stepančiča) in Mojca Osojnik, *La casa que quería un sol* (prevod slikanice *Hiša, ki bi rada imela sonce*).² Prirejajo tudi seminarje za mladinske knjižničarje, učitelje idr., v ta namen imajo tudi posebno dvorano, občasno izdajajo publikacije itd.

² Nekaj slovenskih knjig smo izročili tudi predavateljem v poletnem tečaju literature na Univerzi Baskovske dežele. Knjige v ta namen so nam darovali: Miš založba, Mladinska knjiga, Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS in Javna agencija za knjigo. Vsem hvala!

Izobraževanje je vključevalo tudi obisk mesta Bilbao, še posebej Guggenheimovega muzeja. Organizirali pa smo si tudi celodnevni izlet po Gipuzkoa, po eni – osrednji – od provinc dežele Baskija, in si ogledali svetišče Ignacia Loiole v Azpeitii, moderno sakralno zgradbo v Arantzazu, ostanke starega hrasta in parlament v Guerniki ter se del poti vozili po obali Biskajskega zaliva.

Ob prostih popoldnevih smo si individualno ogledovali mesto San Sebastian in obiskali nekatere bližnje kraje: npr. slikovito mestoce Hondarribia na francoski meji, muzej lutk v Tolosi, preživeli dan v Pamploni, starem navarskem mestu, in to ravno v času festivala San Fermín.

Naj sklenem s trditvijo, da smo v poletni šoli v San Sebastianu zelo veliko pridobili. Predstavila bi lahko še več informacij in spodbud s področja mladinske književnosti in branja, naštela tudi več zasebnih turističnih doživetij ... vse do izjemno prijetnega druženja z vsemi udeleženci.